

Biblioteka
AVANTURA REČI

Urednik
Borislav Pantić

Naslov originala
J. G. Ballard
“Empire of the Sun”

Copyright © 1984, J.G. Ballard All rights reserved
Copyright © 2013 za srpsko izdanje Čarobna knjiga

ISBN 978-86-7702-302-7

Nijedan deo ove publikacije, kao ni publikacija u celini, ne sme se reprodukovati, umnožavati, prešampavati niti u bilo kojoj drugoj formi i bilo kojim drugim sredstvom prenositi ili distribuirati bez odobrenja izdavača. Sva prava za objavljivanje ove knjige zadržavaju autor i izdavač prema odredbama Zakona o autorskim pravima.

Čarobna knjiga
Beograd 2013.

Dž. G. Ballard

CARSTVO SUNCA

Prevela

Tijana Parezanović

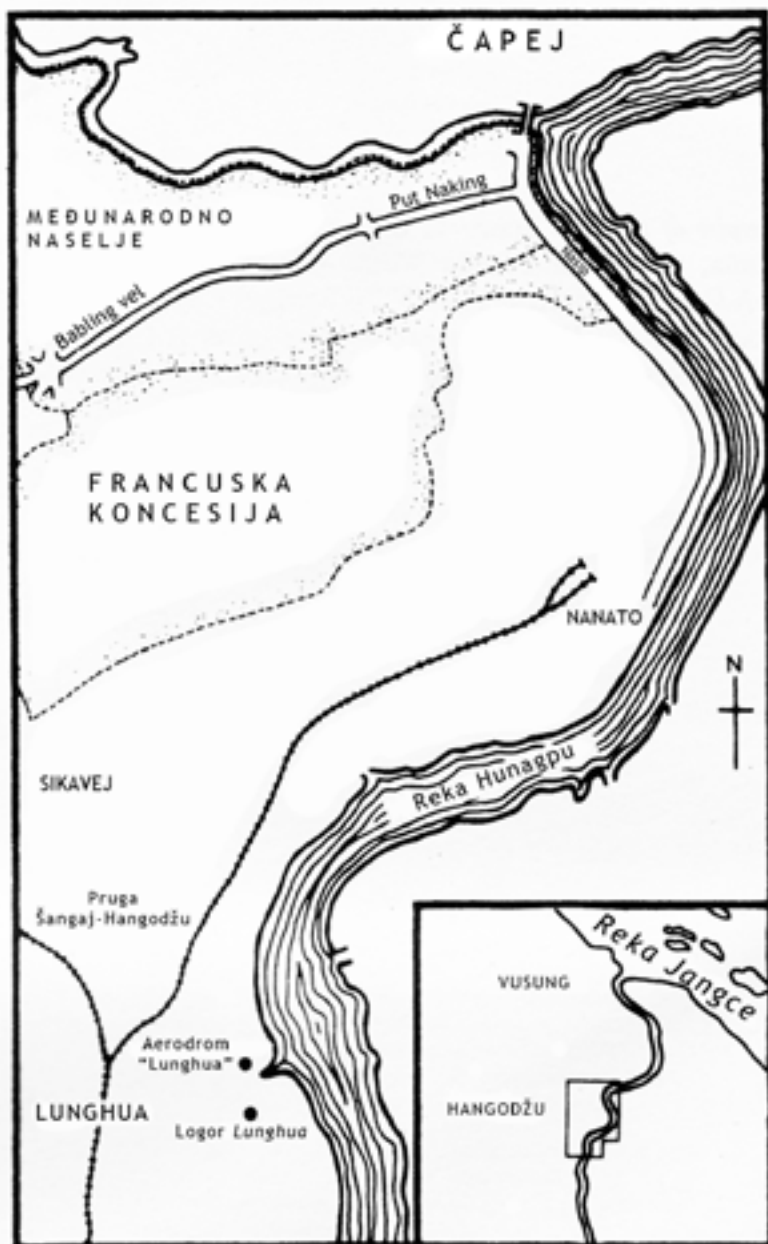

**Čarobna
knjiga**

Carstvo sunca je inspirisano mojim doživljajima iz Šangaja, u Kini, tokom Drugog svetskog rata, i iz *Lunghue* (sabirnog centra za civile), gde sam bio smešten od 1942. do 1945. Najvećim delom, roman je zasnovan na događajima kojima sam prisustvovao za vreme japanske okupacije Šangaja i u *Lunghui*.

Napad Japanaca na Perl Harbor odigrao se 7. decembra 1941, u nedeljno jutro, ali je, usled vremenske razlike preko Međunarodne datumske granice na Pacifiku, u Šangaju tada već bilo jutro ponedeljka, 8. decembra.

Dž. G. Ballard

ŠANGAJ 1941.

SADRŽAJ

Deo prvi	9
1 Veče uoči Perl Harbora	11
2 Prosjaci i akrobate	21
3 Napušteni aerodrom	29
4 Napad na <i>Petrel</i>	39
5 Bekstvo iz bolnice	50
6 Mladić s nožem	57
7 Ispražnjeni bazen	65
8 Vreme za izlet	75
9 Kraj ljubavnosti	82
10 Nasukani teretnjak	86
11 Frenk i Bejsi	94
12 Muzika za ples	101
13 Bioskop na otvorenom	108
14 Američki avioni	115
15 Na putu za logore	121
16 Sledovanje vode	126
17 Predeo ispunjen aerodromima	137
18 Lutalice	147
19 Pista	156
Deo drugi	161
20 Logor <i>Lunghua</i>	163
21 Pregradak	172
22 Škola života	179
23 Vazdušni napad	188
24 Bolnica	197
25 Grobljanska bašta	205
26 Drugakinje iz <i>Lunghue</i>	215

27 Pogubljenje	224
28 Bekstvo	232
29 Marška Nantaou	243
30 Olimpijski stadion	254
31 Carstvo sunca	263
Deo treći	273
32 Evroazijac	275
33 Kamikaze pilot	281
34 Frižider na nebu	286
35 Poručnik Prajs	292
36 Muve	303
37 Rezervisana soba	308
38 Put za Šangaj	313
39 Banditi	320
40 Oboreni vazduhoplovci	331
41 Spasilačka misija	338
Deo četvrti	343
42 Užasni grad	345

Deo prvi

Veče uoči Perl Harbora

Ratovi su rano pristizali u Šangaj, sustižući se poput struja koje su jurile uz reku Jangce i vraćale u taj napirlitani grad sve kovčege koje je voda ponela s pogrebnih dokova na Kineskom nasipu.

Džim je počeo da sanja ratove. U noćima, kao da su isti nemi filmovi treperili po zidovima njegove sobe u Aveniji Amherst i pretvarali njegov usnuli um u napuštenu salu za projekcije dnevnih vesti. Tokom zime 1941, svi su u Šangaju prikazivali ratne filmove. Fragmenti snova pratili su Džima svuda po gradu; u predvorjima robnih kuća i hotela, slike Denkerka i Tobruka, Operacije Barbarosa i Silovanja Nankinga bežale su na slobodu iz njegovih preto-varenih misli.

Zaprepastivši Džima, čak je i starešina Šangajske katedrale nabavio neki stari projektor. Nakon jutarnje službe u nedelju, 7. decembra, dan uoči napada Japana na Perl Harbor, dečaci iz hora su zaustavljeni pre nego što će krenuti kućama i u stroju poslati u kriptu. Još ne behu svukli sutane kad su ih poređali na ležaljke rekvirirane iz *Šangajskog jedriličarskog kluba* da odgledaju prošlogodišnji *Marš vremena*.

Zadubljen u misli o svojim nemirnim snovima i zbunjen time što im nedostaju zvučne trake, Džim je razvlačio svoj uštirkan okovratnik. Fantazija na orguljama bubnjala je kroz betonsku tavanicu poput prodornog bola u glavi, a na platnu su podrhtavale poznate slike tenkovskih borbi i vazdušnih okršaja. Džim je nestrpljivo očekivao pripreme za božićni maskenbal, koji je tog popodneva priređivao doktor Lokvud, potpredsednik Udruženja britanskih

rezidenata. Provozaće se kroz japanske redove do Hangdžoua, pa slede kineski opsenari, vatromet i još dnevnih vesti, ali Džim je imao sopstvene razloge za to što je želeo da ode na zabavu doktora Lokvuda.

Ispred vrata sakristije, kineski šoferi su čekali kraj svojih *pakarda* i *bjuika* i žučno se raspravljali. Džimu je film bio dosadan jer ga je gledao već desetak puta, pa je slušao kako očevo šofer Jang gnjavi crkvenjaka, Australijanca. Gledanje vesti je, međutim, postalo patriotska dužnost svakog Britanca van domovine, kao što je to i prikupljanje sredstava na lutriji u kantri klubu. Igranke i baštenske zabave, i nebrojene boce škotskog viskija ispijene zarad pomoći ratnim naporima (kao i svako dete, Džim je bio opčinjen alkoholom iako ga je, na neodređen način, i osuđivao) uskoro su iznedrile dovoljno novca da se kupi jedan *spitfajer* – verovatno jedan od onih, cenio je Džim, koji su oboreni pri prvom letu, dok je pilot gubio svest od isparenja *džonija vokera*.

Obično je Džim gutao vesti, koje su predstavljale deo napora što je britanska ambasada ulagala u propagandu, kako bi uzvratila udarac nemačkim i italijanskim ratnim filmovima koji su se prikazivali u javnim bioskopima i osovinskim klubovima u Šangaju. Ponekad bi od vesti producentske kuće *Pate* iz Engleske stekao utisak da, uprkos neprekinutom nizu poraza, britanski narod ipak sasvim uživa u ratu. Filmovi iz serijala *Marš vremena* bili su mračniji na način koji se Džimu dopadao. Dok se gušio u uskoj sutani, posmatrao je kako zapaljeni *hariken* pada s neba punog bombardera *dornijer* ka engleskoj poljani, prizoru poput onih u dečjim knjigama, kakav on nikada nije video. Krstarica *Graf Špe* leži s probušenim dnom u delti Rio de la Plate, reke melanholične koliko i Jangce, a oblaci dima uzdižu se iz razrušenog gradića negde u Istočnoj Evropi, toj crnoj planeti s koje je Vera Frankel, njegova sedamnaestogodišnja guvernant, pobegla izbegličkim brodom pre šest meseci.

Džimu je laknulo kad su se vesti završile. S drugovima iz hora, isteturao se na neobičnu svetlost dana i svi su krenuli ka svojim šoferima. Njegov najbliži prijatelj, Patrik Maksted, isplovio je s majkom iz Šangaja ka bezbednom britanskom utvrđenju u Singapuru, i Džim je osećao kako mora da gleda filmove radi Patrika, pa čak i radi Beloruskinja koje su prodavale nakit na stepenicama katedrale i kineskih prosjaka koji su se odmarali među grobovima.

Glas komentatora i dalje je tutnjao u njegovoj glavi dok se vozio kući kroz prepune šangajske ulice u *pakardu* svojih roditelja. Slatkorečivi šofer Jang jednom je prilikom radio kao statista u filmu lokalne produkcije u kojem je glavnu ulogu igrala Čijang Čing, glumica koja je napustila karijeru kako bi se pridružila komunističkom vođi Mao Cedungu. Jang je inače uživao u preuveličanim pričama o filmskim vratolomijama i specijalnim efektima koje su oduševljavale njegovog jedanaestogodišnjeg putnika. Ali danas Jang nije obraćao pažnju na Džima i izagnao ga je na zadnje sedište. Udarao je po moćnoj sireni *pakarda*, nastavljajući dvoboj sa agresivnim vozačima rikši koji su pokušavali da zakrče Babling vel kako strani automobili ne bi mogli da prođu. Spustivši prozor, Jang je ošinuo kožnim jahačkim bičem po neopreznim pešacima, barskim zabavljačicama koje su nehajno šetale noseći svoje američke torbice i starim nanama, kineskim dadiljama povijenim ispod obramca od bambusovog drveta na kojima su bili nanizani obezglavljeni pilići.

Jedan otvoren kamion, dupke pun profesionalnih dželata, skrenuo je ispred njih ka Starom gradu, gde su obavljana javna pogubljenja davljenjem. Zgrabivši priliku, bosonog prosjačić potrča uz *pakard*. Tresnuo je pesnicama o vrata i ispružio dlan ka Džimu, uz krike koji su se mogli čuti na svim šangajskim ulicama:

„Nema mamu! Nema tatu! Nema viski sa sodom!“

Jang ga je ošinuo bičem i dečak je pao na zemlju, pa se podigao obrevši se tik između prednjih točkova *krajslera* koji mu je prilazio i potrčao uz njega.

„Nema mamu, nema tatu...“

Džim je mrzeo jahački bič, ali sirena *pakarda* mu se dopadala. Uspevala je bar da uguši tutnjavu avionâ sa osam mitraljeza, zavijanje sirena za vazдушnu uzbunu u Londonu i Varšavi. Bilo mu je i više nego dosta rata u Evropi. Džim se zagledao u kitnjastu fasadu robne kuće Kompanije *Sinsir*, na kojoj je istaknuto mesto zauzimaogroman portret Čang Kaj Šeka, koji poziva narod Kine na još veće i sve veće žrtvovanje u borbi protiv Japanaca. Slabašna svetlost koja se odražavala s pokvarene neonske cevi treperila je iznad blagih usana na Generalisimovom licu, odajući isti onaj treptaj koji je Džim viđao u snovima. Čitav Šangaj se pretvara u dnevne vesti koje cure iz njegove glave.

Da li mu je previše ratnih filmova oštetilo mozak? Džim je pokušao da ispriča majci svoje snove, ali kao i svi odrasli ljudi u Šangaju te zime, i ona je bila previše zabrinuta da bi ga slušala. Možda i sama ima ružne snove. Na neki jeziv način, te ispreturane slike tenkova i bombardera bile su sasvim neme, kao da je njegov usnuli um pokušavao da odvoji stvarni rat od izmišljenih sukoba koje su proizvodili *Pate* i britanski *Muviton*.

Džim se nije kolebao povodom toga šta je stvarno. Stvarni rat je sve ono što je video sopstvenim očima otkako su Japanci okupirali Kinu 1937, ona stara bojišta u Hangdžouu i Lunghui na kojima su se kosti nepokopanih pokojnika podizale do površine poljâ riže svakog proleća. Stvarni rat su hiljade kineskih izbeglica koje umiru od kolere iza zaključanih ograda u Putungu, kao i krvave glave komunističkih vojnika nataknete na koplja duž Nasipa. U stvarnom ratu niko ne zna na kojoj je strani i nema zastava, komentatora ni pobednika. U stvarnom ratu nema neprijatelja.

S druge strane, nastupajući sukob Britanije i Japana, za koji su svi u Šangaju smatrali da će izbiti u leto 1942, pripada kraljevstvu glasina. Brod sa zalihama spojen s nemačkim napadačem u Kineskom moru sada je otvoreno posećivao Šangaj i usidrio bi se na

reci, gde je uzimao gorivo s barži kojih je bilo na desetine – mnoge su, kako je smrknuto primetio Džimov otac, pripadale američkim naftnim kompanijama. Gotovo sve američke žene i sva deca bili su evakuisani iz Šangaja. U svom odeljenju u Katedralnoj školi, Džim je bio okružen praznim klupama. Većina njegovih drugara je s majkama otišla ka bezbednom utočištu u Hongkongu ili Singapuru, dok su očevi pozatvarali kuće i uselili se u hotele duž Nasipa.

Jednog dana početkom decembra, Džim se posle škole pridružio ocu na krovu zgrade u kojoj je bila njegova kancelarija, na Putu Sečuan, gde mu je pomogao da spali čitave sanduke spisa koje su kineski činovnici dovozili liftom. Trag nagorelog papira podigao se iznad Nasipa i pomešao se s dimom nestrpljivih dimnjaka na poslednjim parobrodima koji su odlazili iz Šangaja. Putnici su se gomilali na brodskim mostovima, sve Evroazijci, Kinezi i Evropljani koji su se borili da se ukrcaju skupa sa zavežljajima i koferima, spremni da se izlože opasnosti u vidu nemačke podmornice koja čeka na ušću reke Jangce. Vatre su se podizale s krovova poslovnih zgrada u finansijskom okrugu, a posmatrali su ih kroz dvoglede japanski oficiri koji su stajali na betonskim osmatračnicama sa one strane reke, u Putungu. Ono što je Džima najviše uznemiravalo nije bio gnev Japanaca, već njihovo strpljenje.

Čim su došli do kuće u Aveniji Amherst, otrčao je na sprat da se presvuče. Džimu su se dopadale persijske papuče, izvezena svileni košulja i plave plišane pantalone u kojima je ličio na statistu iz *Bagdaskog lopova*, i jedva je čekao da pođe na zabavu kod doktora Lokvuda. Istrpeće i mađioničare i dnevne vesti, a onda će se uputiti na tajni randevu na koji je tokom tolikih meseci bio sprečen da ode usled glasila o ratu.

Da sve bude još lepše, nedeljom je Vera imala slobodno popodne i tada je posećivala roditelje u getu u Hunkouu. Ta bezvoljna mlada žena, i sama tek jedva nešto više od deteta, obično je pratila

Džima svuda kao pas čuvar. Kada ga Jang bude dovezao kući – roditelji će ostati kod Lokvudovih na večeri – moći će slobodno da sam luta po praznoj kući, što mu pričinjava najveće zadovoljstvo. Devetoro kineskih slugu biće tu, ali u Džimovim očima, kao i u očima druge britanske dece, oni su bili poput nameštaja, jednako nepomični i nevideći. Konačno će dokraja izlakirati avion od bal-sinog drveta, i dopisaće još jedno poglavlje priručnika naslovljenog *Kako igrati kontrakt bridž*, koji je sastavljao u školskoj vežbanci. Nakon što je proveo godine slušajući majčine partije bridža i pokušavajući da iscedi ma kakvu logiku iz objava „Jedan karo“, „Dalje“, „Tri herca“, „Tri bez aduta“, „Kontra“, „Rekontra“, uspeo je da je nagovori da ga nauči pravilima, pa je čak i ovladao konvencijama, tim kodeksom unutar drugog kodeksa, od one vrste koja je Džima uvek opčinjavala. Pomoću vodiča Ili Kalberston, upravo je otpočinjao najteže poglavlje, ono o blef licitacijama – sve to, a još ne beše odigrao ni jedno jedino deljenje.

Međutim, ako se ispostavi da mu je ovaj posao previše zamoran, krenuće biciklom u obilazak Francuske koncesije i poneće vazдушnu pušku za slučaj da naleti na grupu dvanaestogodišnjih Francuza koji čine bandu iz Avenije Fok. Kad se bude vratio kući, već će biti vreme za radio-seriju *Fleš Gordon* na stanici XMHA, a posle nje ide muzički program tokom kojeg se on i njegovi drugari javljaju telefonom da traže želje pod najnovijim pseudonimima – „Betmen“, „Bak Rodžers“ i (Džimov) „As“, koji je voleo da čuje kada ga voditelj pročita, iako bi ga uvek obuzeo strašan stid.

Još dok je dobacivao sutanu kućnoj pomoćnici i navlačio kostim za zabavu, otkrio je da je sve to pod znakom pitanja. Verin se um pomutio od glasina o ratu, pa je odlučila da ne ode u posetu roditeljima.

„Otići ćeš na zabavu, Džejmse“, obavestila ga je Vera dok mu je zakopčavala svilenu košulju. „A ja ću pozvati roditelje telefonom i ispričaću im sve o tebi.“

„Ali Vera – oni žele da te vide. Znam da žele. Moraš da misliš na njih, Vera...“ Osujećen, Džim se ustručavao da se pobuni. Majka mu je rekla da bude ljubazan prema Veri i da je ne zadirkuje kao što je zadirkivao prethodnu guvernantu. Ta ćudljiva Beloruskinja ga je prestrašila dok se oporavljao od zaušaka tako što mu je rekla da može da čuje glas božji u Aveniji Amherst, kako ih upozorava da pripaze na to kako se ponašaju. Nedugo potom, Džim je zadivio drugare iz škole kad im je objavio da je ateista. Za razliku od nje, Vera Frankel je bila mirna devojka koja se nikad nije smešila i kojoj je sve u vezi sa Džimom i njegovim roditeljima bilo neobično, neobično koliko i sam Šangaj, taj nasilan i neprijateljski nastrojen grad koji je spram Krakova bio sasvim drugi svet. Ona i njeni roditelji pobjegli su jednim od poslednjih brodova iz Hitlerove Evrope i sada su živeli s hiljadama jevrejskih izbeglica u Hunkouu, mračnoj četvrti s nastambama i sumornim stambenim blokovima, iza šangajske lučke oblasti. Džim se zaprepastio shvativši da se život her Frankela i Verine majke odvija u jednoj sobi.

„Vera, gde žive tvoji roditelji?“ Džim je znao odgovor, ali odlučio je da pokuša da ga lukavo izmami. „Je l' žive u kući?“

„Žive u jednoj sobi, Džejmse.“

„Jednoj sobi!“ Džimu je to bilo nezamislivo, daleko bizarnije od ma čega u stripovima o Supermenu i Betmenu. „Kolika je ta soba? Kao moja spavaća soba? Kao ova kuća?“

„Kao tvoja garderoba. Džejmse, neki ljudi nemaju sreće koliko ti.“

Zapanjen time, Džim je zatvorio vrata garderobe i presvukao se u plišane pantalone. Pogledom je odmeravao malu odaju. Kako dvoje ljudi može da preživi u toliko malom prostoru bilo je pitanje koje nije mogao da dokuči baš kao ni konvencije u kontrakt bridžu. Možda postoji neki jednostavan ključ koji bi rešio problem, i eto njemu teme za još jednu knjigu.

Srećom, Veru je ponos naterao da zagriže mamac. Kada se uputila ka roditeljima, krenuvši u dugu šetnju do početne stanice tramvaja u

Aveniji Džofri, Džim je uhvatio sebe kako i dalje razmišlja o misteriji te neverovatne sobe. Odlučio je da potegne to pitanje kod majke i oca, ali oni su, kao i uvek, bili suviše uneti u vesti o ratu da bi ga uopšte primetili. Odevene za zabavu, zatekao ih je u očevoj radnoj sobi kako na kratkim talasima slušaju dnevne izveštaje iz Engleske. Otac je klečao pokraj radiograma u gusarskom kostimu, podigavši kožni povez na čelo i s naočarima na umornim očima, poput nekakvog učenog pirata. Piljio je u žute dugmiće utisnute poput zlatnih zuba u mahagonijsko lice radiograma. Na mapi Rusije koja je bila prostrta preko tepiha označio je novu odbrambenu liniju do koje se Crvena armija povukla. Beznadežno je piljio u nju, zatečen ogromnim prostranstvom Rusije kao što je Džim bio zatečen sićušnom sobom Frankelovih.

„Hitler će stići do Moskve pre Božića. Nemci i dalje napreduju.“

Majka je stajala pored prozora u kostimu tužnog pajaca i zurila u čeličnosivo decembarsko nebo. Dugačak trup kineskog zmaja u pogrebnoj povorci talasao se ulicom, a zmajeva glava je klimala dok je obasipala evropske kuće okrutnim osmehom. „U Moskvi sigurno pada sneg. Možda će ih vreme zaustaviti...“

„Pa tako jednom u svakom veku? Čak bi i to bilo previše tražiti. Čerčil mora da uvede Amerikance u rat.“

„Tata, šta je to rasputica?“

Otac je podigao pogled ka Džimu, koji je čekao na vratima, dok mu je nana pružala vazдушnu pušku kao da je lični nosač tom pripadniku dobrovoljne pešadije u plavom plišu, spremnom da doprinese ruskim ratnim naporima.

„Ne tu pušku s dijabolama, Džejmi. Ne danas. Ponesi avion umesto nje.“

„Nano, ne diraj je! Ubiću te!“

„Džejmi!“

Otac se okrenuo od radiograma, spreman da ga udari. Džim je nečujno stao kraj majke, čekajući da vidi šta će se desiti. Prem-

da je Džim voleo da biciklom skita po Šangaju, kod kuće se uvek držao blizu majke, nežne i mudre žene čiji su glavni životni ciljevi, zaključio je on, bili da odlazi na zabave i da pomaže njemu oko domaćih zadataka iz latinskog. Kada nije bila kod kuće, on bi proveo mnoge spokojne sate u njenoj spavaćoj sobi, gde je mešao njene parfeme i u dokolici listao albume s fotografijama na kojima je bila ona pre braka, sa zamrznutim slikama iz nekog začaranog filma u kojem je ona igrala ulogu njegove starije sestre.

„Džejmi! Nemoj nikada više to da kažeš... Nećeš da ubiješ ni svoju nanu niti ikoga drugog.“ Otac je opustio stisnute pesnice i Džim je shvatio koliko je zapravo iscrpljen. Često se Džimu činilo da se njegov otac trudi da ostane što smireniji, iako je opterećen pretnjama koje su njegovoj firmi upućivali komunistički sindikati, svojim radom pri Udruženju britanskih rezidenata, kao i strahom za Džima i njegovu majku. Dok je slušao vesti o ratu, postajao je gotovo omamljen. Između njegovih roditelja izrodila se snažna privrženost, kakvu on nikada ranije nije video. Otac je znao da bude ljut na njega i da u isto vreme pokazuje duboko zanimanje za najsitnije pojedinosti Džimovog života, kao da veruje da je to što pomaže sinu da napravi model letelice važnije od samog rata. Prvi put je bio sasvim nezainteresovan za ono što Džim uči u školi. Zasipao je Džima raznim čudnim podacima – o hemijskom sastavu savremenih sredstava za bojenje, o planu njegove kompanije za socijalnu pomoć kineskim fabričkim radnicima, o školi i univerzitetu u Engleskoj koje će Džim pohađati posle rata i o tome kako može, ako poželi, da postane doktor. Sve su to bili sastavni delovi mladosti koje, kako je izgleda mislio njegov otac, nikada neće ni biti.

Džim je razumno odlučio da ne izaziva oca i da ne pominje misteriju sobe Frankelovih u getu u Hunkouu, probleme blef licitacija i nestanak zvučne trake u njegovoj glavi. Nikada više neće pretiti nani. Poći će sada na zabavu, a on će pokušati da oraspoloži oca i da smisli način da se Nemci zaustave pred kapijama Moskve.

Prisećajući se kako je Jang opisivao veštački sneg u šangajskim filmskim studijima, Džim je seo na svoje mesto u *parkardu*. Bilo mu je milo što vidi da je Avenija Amherst ispunjena automobilima Evropljana koji odlaze na božićne zabave. Po čitavom zapadnom predgrađu ljudi su nosili kostime, kao da je Šangaj postao grad klovnova.

Prosjaci i akrobate

Njegovi roditelji, pirat i pajac, sedeli su u tišini dok se auto kretao ka Hangdžouu, prigradskoj oblasti osam kilometara zapadno od Šangaja. Obično bi majka upozorila Janga da pripazi i izbegne starog prosjaka koji je ležao na početku njihovog kolskog prilaza. Ali kada je Jang, prošavši kroz kapiju, okrenuo glomazni auto, a zatim, jedva zastavši, ubrzao niz Aveniju Amherst, Džim je primetio kako je prednjim točkom pregazio prosjakovo stopalo. Taj prosjak je došao pre dva meseca, živi smotuljak dronjaka čija su jedina imovina bile otrcana papirna prostirka i prazna limena kutija cigareta *krejven ej*, kojom je mahao ispred prolaznika. Nikada se nije pomerao s prostirke, već je žustro branio svoje mesto ispred kapije bogatog Evropljanina. Čak ni Momak i Težak Broj Jedan, to jest služinče i perač sudova, nisu uspeali da ga sklone.

Međutim, pozicija nije donela starcu mnogo koristi. Vremena su bila teška u Šangaju te zime i, nakon hladnog talasa koji je trajao nedelju dana, bio je previše umoran čak i da bi podigao svoju limenu kutiju. Džim se zabrinuo za prosjaka, a majka mu je rekla kako mu je Težak odneo činiju pirinča. Nakon jedne noći početkom decembra, kada je palo mnogo snega, snežni nanos je sačinio debeo jorgan, iz kojeg se starčevo lice pomaljalo poput lica usnulog deteta iz perjanog prekrivača. Džim je ubedio sebe kako se on nikad ne pomera zato što mu je ispod snega toplo.

Bilo je u Šangaju zaista mnogo prosjaka. Sedeli su ispred kućnih kapija celom dužinom Avenije Amherst i mahali limenim kutijama *krejven eja* kao nekadašnji pušači koji su se manuli te loše navike.

Mnogi su pokazivali sablasne rane i deformitete, ali tog popodneva ih niko nije primećivao. Izbeglice iz varošica i sela u okolini Šangaja priticale su u grad. Drvene zaprege i rikše zakrčile su Aveniju Amherst, a svaka je bila natovarena celokupnom imovinom neke seljačke porodice. Deca i odrasli povijali su se pod balastima privezanim za leđa, dok su rukama gurali kolica. Vozači rikši su potezali drške svojih nosiljki, pevušeći i pljujući, dok su im se u meso na oteklim nožnim listovima urezivale vene debljine prsta. Sitni činovnici gurali su bicikle natovarene dušecima, pećima na ugalj i vrećama pirinča. Jedan prosjak bez noge, sa ogromnom kožnom cipelom privezanom oko grudnog koša, lelujavao se po putu kroz lavirint točkova, noseći u obema rukama drvene bučice. Kad je Jang pokušao da ga otera s puta, pljunuo je i zamahnuo pesnicom ka *pakardu*, te je nestao među točkovima rikši i taksija s pedalama, suveren u svom kraljevstvu pljuvačke i prašine.

Kad su stigli do uključenja iz Međunarodnog naselja na Veliki zapadni put, zatekli su red automobila sa obe strane punkta. Šangajska policija beše odustala od ma kakvog pokušaja da upravlja ruljama. Britanski oficir je stajao na tornju svog oklopnog vozila i pušio cigaretu, netremice gledajući u hiljade Kineza koji su se tiskali da prođu pored njega. Tu i tamo bi se, tek toliko da se održi privid reda, jedan vojnik bez čina, Sik s turbanom mrkožute boje, sagnuo i ošinio Kineze po leđima štapom od bambusovine.

Džim je gledao u policiju ne trepćući. Bio je opčinjen blistavim ukrštenim pojasevima na tim oznojenim i nagojenim muškarcima, njihovim uznemirujućim genitalijama koje su po slobodi otkrivali kad god su hteli da mokre i izglancanim futrolama za pištolje koje su sadržale svu njihovu muškost. Džim je i sam želeo da jednog dana ponese futrolu za pištolj, da oseti kako mu ogromni revolver *vebli* prijanja uz butinu. Među košuljama u očevom garderoberu, Džim je pronašao automatski pištolj *brauning*, draguljast predmet što je podsećao na unutrašnjost kino-kamere njegovih roditelja,

koju je jednom prilikom slučajno otvorio, osvetlivši stotine metara filma. Teško je zamisliti da bi ti majušni meci mogli da usmrte iko-ga, a kamoli čvrste vođe komunističkih radnih organizacija.

Za razliku od njih, *mauzeri* koje su nosili viši činovnici japanske vojske bili su i vredniji divljenja od *veblija*. Drveni držači visili su im do kolena, skoro kao korice za pušku. Džim je posmatrao japanskog narednika na punktu, sitnog ali snažnog muškarca koji je pesnicama sprečavao Kineze da prođu. Gotovo da su ga oborili seljaci koji su se zbili tu, na svojim rikšama i prikolicama. Džim je sedeo pored Janga na prednjem sedištu *pakarda* i čvrsto držao svoj avion od balsinog drveta dok je čekao da narednik potegne *mauzer* i ispali hitac u vazduh. Ali Japanci su vodili računa o municiji. Dva vojnika su raščistila prostor oko seljanke čija su kolica prevrnuli. S bajonetom u ruci, narednik je razrezao vreću pirinča koji se rasuo oko ženinih nogu. Ona je stajala, drhtala i plakala jednoličnim pevljivim plačem, okružena redovima uglancanih *pakarda* i *krajsle-
ra* s putnicima Evropljanima odevenim u lepe kostime.

Možda je pokušala da prokrijumčari neko oružje preko punkta? Svuda među Kinezima ima pripadnika Kuomintanga i komunističkih špijuna. Džimu je bilo žao seljanke, kojoj je ta vreća pirinča verovatno bila sve što ima na svetu, ali se u isto vreme i divio Japancima. Dopadali su mu se njihova hrabrost i stoicizam, kao i njihova tuga, koja je na neki čudan način doticala Džima, koji nikad nije bio tužan. Kinezi, koje je Džim dobro poznao, bili su hladan, često i okrutan narod, ali su se na sebi svojstven superioran način držali zajedno, dok je svaki Japanac bio sam. Svaki je od njih nosio fotografije istovetnih porodica, male zvanične pozitivne, kao da su za japanske vojnike bili regrutovani isključivo ljubitelji fotografija koje prikazuju nizove arkada.

Tokom svojih biciklističkih putovanja po Šangaju – a o tim izletima njegovi roditelji nisu baš ništa znali – Džim je provodio sate na japanskim punktovima, ponekad uspevajući da se dodvori

nekom redovu koji bi se dosađivao. Nijedan od njih nikada ne bi pokazao Džimu svoje oružje, za razliku od britanskih vojnika u osmatračnicama duž Nasipa, zaštićenim vrećama s peskom. Dok su ležali u visećim ležaljčkama, nesvesni života koji se oko njih odvijao na pristaništu, dopustili bi Džimu da pokreće opruge na njihovim *li enfield* repetirkama i uklanja burad sa žicama za čišćenje pušaka. Džimu su se dopadali ti momci i njihovi čudni glasovi puni priča o nekoj stranoj, nepojmljivoj Engleskoj.

Ali ako izbije rat, mogu li da pobeđe Japance? Džim je u to sumnjao, a znao je da i njegov otac sumnja. Na početku rata protiv Kine, 1937, dve stotine japanskih mornara došlo je uz reku i ukopalo se u crno blato na plažama ispod očeve fabrike pamuka u Putungu. Iz apartmana njegovih roditelja u hotelu *Palas* jasno se videlo kada ih je napala jedna divizija kineskih trupa kojom je komandovao nećak gospođe Čang. Celih pet dana su se Japanci borili iz rovova koji bi se, kad se voda podigne, ispunili njome do visine struka, a onda su krenuli u juriš s fiksiranim bajonetima i naterali Kineze u beg.

Kolona automobila kretala se kroz punkt, prevozeći grupe Amerikanaca i Evropljana koji su već kasnili na božićne zabave. Jang je pomerio *pakard* do rampe i od straha počeo da zvižduće. Ispred njih je bio *mercedes* kabriolet okićen zastavicama sa svastikama, pun nestrpljivih mladih Nemaca. Ali Japanci su jednako podrobno pretresli i njihov auto.

Majka je uhvatila Džima za rame. „Nemoj sada, dušo. Mogao bi da uplašiš Japance.“

„Ne bi to njih uplašilo.“

„Džejmi, nemoj sada“, ponovio je otac i na šaljiv, za njega neuobičajen način, dodao: „Mogao bi čak da započneš rat.“

„Je l' bih mogao?“ Pomisao na to zagolicala je Džima. Spustio je aviončić ispod prozora. Japanski vojnik je prelazio bajonetom zakačenim za pušku preko vetrobrana, kao da na njemu raseca nevidljivu mrežu. Džim je znao da će se posle toga nagnuti kroz

prozor auta, raspršujući u unutrašnjost *pakarda* svoj umorni dah i onaj preteći miris koji su odavali svi japanski vojnici. Svi tada sede nepomično, jer bi i od najmanjeg pokreta mogla da usledi kratka pauza, nakon koje bi došla strahovita kazna. Prethodne godine, kada je imao deset godina, Džim je umalo izazvao srčani udar kod Janga uperivši metalnu *spitfajer* pušku pravo u lice japanskom kaplaru, uz pesmicu: „Ta-ta-ra-ta-ta...“ Gotovo čitav minut, kaplar je zurio u Džimovog oca bezizražajnog lica i lagano klimao glavom. Njegov je otac fizički bio snažan čovek, ali Džim je znao da ta vrsta snage potiče od igranja tenisa.

Ovoga puta, Džim je samo želeo da Japanci vide njegovu letelicu od balsinog drveta, ne da joj se dive, već da uvažavaju njeno postojanje. Sada je bio stariji i voleo je da zamišlja sebe kao kopilota *pakarda*. Letelice su oduvek zanimale Džima, a posebno japanski bombarderi koji su 1937. razorili šangajske oblasti Nantao i Hunkou. Jedna za drugom, ulice s kineskim nastambama bile su srušene sa zemljom, a u Aveniji Edvarda Sedmog je jedna jedina bomba ubila hiljadu ljudi, više od bilo koje bombe u istoriji ratovanja.

Glavna atrakcija zabava kod doktora Lokvuda zapravo je bilo bojište kod Hangdžoua, koje je sada bilo van upotrebe. Iako su Japanci kontrolisali otvorena polja oko grada, njihove snage su bile zauzete neprestanim patroliranjem duž obima Međunarodnog naselja. Nisu pridavali mnogo značaja malobrojnim Amerikancima i Evropljanima koji su živeli u seoskim oblastima i u praksi se tamo japanski vojnici retko dao videti.

Čim su stigli do zabačene kuće doktora Lokvuda, Džim je, osećivši olakšanje, uvideo da zabava neće biti baš uspešna. Na prilazu pred kućom bilo je tek desetak automobila, a njihovi su šoferi svesrdno brisali prašinu s branikâ, žudno iščekujući da što pre pobegnu odatle. Bazen je bio ispražnjen, a baštovan Kinez je u tišini sklanjao mrtvu vugu iz dela sa dubljim dnom. Manja deca su sa svojim nanama sedela na terasi i gledala trupu akrobata iz Kantona, koje su se